

نخستین سالانه هنر طراحی کتاب ایران

پاییز
۱۳۹۴

www.kotab.ir

سرشناسه	◀	: سالانه هنر طراحی کتاب ایران (نخستین: ۱۳۹۴: تهران)
عنوان و نام پدیدآور	◀	: گزارش نخستین سالانه هنر طراحی کتاب ایران/ به کوشش افشین داورپناه، علی‌محمدی.
مشخصات نشر	◀	: تهران: خانه کتاب، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	◀	: ۱۴۸ ص.: مصور (رنگی): ۲۲ × ۲۹ س.م.
فروست	◀	: خانه کتاب: ۵۰۴.
شابک	◀	: ۹۷۸-۶۰۰-۲۲۲-۳۱۱-۱
وضعیت فهرست‌نویسی	◀	: فیپا
موضوع	◀	: کتاب‌آرایی - ایران
موضوع	◀	: جشنواره‌ها - ایران -- تهران
شناسه افزوده	◀	: داورپناه، افشین، ۱۳۵۲-، گردآورنده
شناسه افزوده	◀	: علی‌محمدی، علی، ۱۳۵۱-، گردآورنده
رده‌بندی کنگره	◀	: ۱۳۹۴ س۲ / ۱۶ Z.۱
رده‌بندی دیویی	◀	: ۶۸۶/۰۹۵۵
شماره کتاب‌شناسی ملی	◀	: ۴۰۳۵۷۹۵

فیپا

خانه کتاب
ketab.ir

گزارش نخستین سالانه هنر طراحی کتاب ایران

◀ به کوشش: افشین داورپناه و علی علی‌محمدی

◀ ناشر: مؤسسه خانه کتاب

◀ مدیر هنری: ناصر میرزایی

◀ طراح جلد و صفحه‌آرا: حسین نامری

◀ امور اجرایی: مهدی ملازاده

◀ نوبت چاپ: اول، آبان ۱۳۹۴

◀ شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

◀ قیمت: ۴۰۰۰۰۰ ریال

◀ شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۲۲-۳۱۱-۱

◀ چاپ و صحافی: چاپخانه بوستان کتاب

◀ ناظر چاپ: فاطمه بیگدلی

◀ نشانی: خیابان انقلاب اسلامی، بین خیابان فلسطین جنوبی

و برادران مظفر، شماره ۱۰۸۰

تلفن دبیرخانه: ۶۶۹۶۶۲۱۹

تلفکس: ۶۶۹۶۶۲۱۸

تلفن توزیع: ۸۸۳۴۲۹۸۵

www.ketab.ir

شناسنامه

خانه کتاب
ketab.ir

◀ مدیرعامل خانه کتاب: مجید غلامی جلیسه

◀ مدیر اجرایی: افشین داورپناه

◀ دبیر علمی: دکتر کامران افشار مهاجر

◀ دبیر اجرایی: علی علی محمدی

◀ شورای سیاست‌گذاری: مجید غلامی جلیسه (مدیرعامل خانه کتاب)،

افشین داورپناه (معاون فرهنگی)، فرشید مثقالی، فرزاد ادیبی

(نماینده انجمن طراحان گرافیک ایران)، کامران افشار مهاجر (دبیر

علمی)، مسعود سپهر، محمد مهدی فخری زاده؛ (دبیر اتحادیه ناشران

و کتابفروشان)، نادر قدیانی (رئیس انجمن فرهنگی ناشران کودک

و نوجوان)، جمال الدین اکرمی (نماینده انجمن نویسندگان کودک و

نوجوان)، علی بوذری، محمدرضا حسین‌خانی (نماینده فرهنگستان

هنر)، سید محمد سادات (نماینده کتابخانه ملی و مرکز اسناد) و

علی علی محمدی (مدیر جشنواره‌های خانه کتاب)

◀ اعضای هیئت داوران: فرزاد ادیبی، مصطفی اسداللهی، کامران

افشار مهاجر، مصطفی اوجی، مصطفی رحماندوست و قباد شیوا.

◀ مدیر هنری: ناصر میرزایی

◀ امور اجرایی: مهدی ملازاده

◀ همکاران: الهه رجبی‌فر، معصومه قزلباش و آمنه عربگری

◀ همکاران بخش انتشارات خانه کتاب: رحمان کیانی، عسگر ابراهیمی،

علیرضا کرمی و طاهره قاسمی‌علیار.

همکاران
دبیرخانه

خانه کتاب
ketab.ir

۸	◀ مقدمه
۱۰	◀ پیش‌گفتار
۱۲	◀ بیانیه هیئت داوران و اعلام نتایج نخستین سالانه هنر طراحی کتاب ایران
۱۶	◀ معرفی دبیر علمی و داوران
۲۳	◀ آثار برگزیده
۳۵	◀ آثار شایسته قدردانی
۵۷	◀ آثار راه‌یافته به مرحله دوم داوری
۵۸	● طراحی کلی کتاب بزرگسال
۶۷	● طراحی جلد کتاب بزرگسال
۱۰۱	● طراحی کلی کتاب کودک و نوجوان
۱۲۷	● طراحی فونت
۱۳۳	◀ پیوست‌ها
۱۳۴	● آیین‌نامه نخستین سالانه هنر طراحی کتاب ایران
۱۳۷	● شیوه اجرایی نخستین سالانه هنر طراحی کتاب ایران
۱۳۸	● پوستر نخستین سالانه هنر طراحی کتاب ایران
۱۳۹	● فراخوان نخستین سالانه هنر طراحی کتاب ایران
۱۴۰	● کارت دعوت
۱۴۱	● سپاس‌نامه
۱۴۲	● گزارش تصویری جلسات شورای سیاست‌گذاری، نشست خبری، جلسات داوری
۱۴۶	● نمایی از اطلاع‌رسانی و انتشار فراخوان سالانه

یکی از حوزه‌های مغفول عرصه کتاب، بحث فیزیک و طراحی کتاب است. بیشتر جشنواره‌های حوزه کتاب، به محتوا و مضمون کتاب توجه دارند و نه به مسائل کتاب‌آرایی و هنر طراحی کتاب. اگرچه در چند دهه اخیر اقدامات مثبتی در حوزه هنر طراحی کتاب به ویژه در کتاب‌های رده سنی کودک و نوجوان صورت گرفته، اما در سایر حوزه‌ها اتفاق ویژه‌ای رخ نداده است. توجه به شکل و ظاهر کتاب، هزینه نیست، بلکه نوعی سرمایه‌گذاری برای ترویج فرهنگ کتابخوانی است؛ در واقع شکل ظاهری کتاب می‌تواند نقش مهمی در فروش کتاب و به تبع آن، توسعه کتابخوانی داشته باشد.

در یک نگاه کلی، جوایز و مسابقات مربوط به هنر طراحی و زیباسازی کتاب‌های چاپی را در دو بخش فعالیت‌های صورت گرفته در ایران و فعالیت‌های صورت گرفته در خارج از ایران می‌توان دسته‌بندی کرد:

الف) سابقه فعالیت‌ها در ایران:

- دوسالانه طراحان گرافیک از سال ۱۳۶۶ شروع به فعالیت کرد. طراحی جلد کتاب از بخش‌های اصلی این دوسالانه از ابتدای تأسیس بود. از دوره ششم (۱۳۷۶)، این دوسالانه به «دوسالانه پوستر تهران» تغییر نام داد و اکنون، تنها آثار طراحان پوستر در آن رقابت می‌کنند؛
- از بخش‌های جنبی شانزدهمین نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران (۱۴ تا ۲۴ اردیبهشت ۱۳۸۲)، «اولین نمایشگاه و مسابقه طراحی جلد کتاب» (با نمایش ۱۵۰ اثر) بوده است؛
- بخش جنبی پنجمین دوسالانه بین‌المللی تصویرگران (۱۳۸۲)، به تصویرسازی برای جلد کتاب اختصاص داشت؛
- در سال ۱۳۸۹، نخستین جشنواره «کتاب نفیس و نسخ خطی»، با هدف ارتقای کیفی جریان تولید کتاب نفیس در صنعت نشر ایران و ارائه راه‌کارهای تولید بهینه کتاب نفیس، بسترسازی به منظور معرفی میراث مکتوب ایران از طریق چاپ حداکثر عناوین نسخ خطی نفیس، کمک به ارتقای علمی محتوای کتاب‌های نفیس ایرانی، تشویق ناشران به چاپ کتاب‌های نفیس، ترویج فرهنگ استفاده از کتاب‌های نفیس و ارتقای عمومی درباره نگهداری و حفظ نسخ خطی توسط سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی با حمایت معنوی معاونت امور فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، فرهنگستان هنر، کتابخانه مجلس شورای اسلامی، کمیته ملی یونسکو در ایران برگزار شد. همچنین موسسه فرهنگی - هنری فرانکر سبز نیز به عنوان مجری نسبت به برگزاری این جشنواره ملی اقدام کرده است.
- دومین جشنواره بین‌المللی «کتاب‌های نفیس و هنری»، توسط معاونت امور فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی با همکاری مؤسسه موزه و کتابخانه ملی ملک، کتابخانه مجلس شورای اسلامی، کمیسیون ملی یونسکو ایران، استانداری تهران و مؤسسه فرهنگی هنری فرانکر پارس، در اردیبهشت سال ۱۳۹۱ در مؤسسه موزه و کتابخانه

ملی ملک، و ساختمان قدیم مجلس شورای اسلامی برگزار شد.

• یکی از بخش‌های نه‌گانه جشنواره سرو نقره‌ای، که هر ساله توسط انجمن طراحان گرافیک برگزار می‌شد، طراحی جلد و صفحه‌آرایی کتاب است. این جشنواره در سال ۹۰، ۹۱ و ۹۲ برگزار شده است.

ب) سابقه فعالیت‌های خارج از ایران:

یکی از مهم‌ترین مسابقات طراحی کتاب، مسابقه «بهترین طراحی کتاب» است که هر ساله در شهر لایپزیک آلمان برگزار می‌شود. برندگان این مسابقه که از میان شرکت‌کنندگان از کشورهای مختلف توسط داوران بین‌المللی در نمایشگاه کتاب فرانکفورت اعلام می‌شوند. نگاهی به تاریخچه این رقابت نشان می‌دهد که در سال ۱۹۶۳ میلادی، زمانی که رقابت جهانی «بهترین طراحی کتاب» برای اولین بار برگزار شد، ایده دهه‌های اولیه قرن اخیر را محقق ساخت. در سال ۱۹۲۷ میلادی، سیزده سال بعد از نمایشگاه بین‌المللی مشهوری که برای تجارت کتاب و گرافیک (معروف به بورگا)، نمایشگاه بین‌المللی هنر کتاب (ایبا) در لایپزیک به بررسی اجمالی مجموعه‌ای منظم، سازمان یافته و مناسب از دست‌آوردهای مدرن در طراحی و گرافیک کتاب پرداخت.

اگرچه در ابتدا بیست کشور، از جمله آمریکا و ژاپن از این رقابت بی‌سابقه نمایشی - با حدود بیست‌هزار اثر از هزار و صد هنرمند - جدا ماندند، اما در سال‌های بعد از آن، به تدریج، به بخش اصلی این رقابت تبدیل شدند.

رقابت جهانی «بهترین طراحی کتاب» و نمایشگاه همراه آن، در سال ۱۹۶۳ میلادی در یک مقیاس نسبتاً کوچک و با دوپست کتاب جمع‌آوری شده از بیست کشور برگزار شد که به نقل از گزارش‌های خبری آن دوره، «موفق و مبتکرانه» بوده است.

از سال ۱۹۶۸ میلادی، این نمایشگاه، به دنبال پیوستن به نمایشگاه‌ها و سایر اجراهای مرتبط موضوعی، گسترش پیدا کرد. جایزه «نامه طلایی» که به منظور بهترین عملکرد در این نمایشگاه موضوعی در نظر گرفته شده بود، در زمان خود به بالاترین رقابت جهانی تبدیل شد. امروزه، تنها کتاب‌هایی در لایپزیک دیده می‌شوند که در رقابت‌های ملی خودشان شرکت کرده و برنده بوده‌اند. در طول این رقابت مستقل میان بهترین‌ها، هر کدام از کشورهای شرکت‌کننده، می‌توانند یک تصویر روزآمد از «هنر کتاب» خود صرف نظر از شرایط متفاوت تولید ارائه کنند.

از این رو، پس از بازنگری در آیین‌نامه جوایز حوزه کتاب به ویژه جایزه کتاب سال جمهوری اسلامی ایران به این نتیجه رسیدیم که با برگزاری یک سالانه، هم توجه تولیدکنندگان هم توجه مخاطبان کتاب را به موضوع مهم ظاهر کتاب جلب کنیم. شورای سیاست‌گذاری نخستین سالانه هنر طراحی کتاب ایران با مشارکت برخی از انجمن‌ها و تشکلات از جمله انجمن صنفی طراحان گرافیک ایران، انجمن تصویرگران کودک، اتحادیه ناشران و کتابفروشان و انجمن نویسندگان کودک و نوجوان، همچنین برخی از متخصصان حوزه طراحی گرافیک کتاب تشکیل شد؛ در این جلسات پیش‌نویس آیین‌نامه بررسی و تدوین شد و سرانجام در هیات امناء و هیات مدیره خانه کتاب به تصویب رسید.

امید است برگزاری اولین سالانه هنر طراحی کتاب ایران زمینه‌ای برای توجه ناشران و تولیدکنندگان کتاب و همچنین مخاطبان کتاب‌ها به این حوزه باشد. امیدواریم این سالانه به تدریج بتواند استانداردهایی را در زمینه کتاب‌آرایی و طراحی مناسب کتاب‌ها تعریف و به تولیدکنندگان آثار عرضه کند.

مجید غلامی جلیسه

مدیرعامل خانه کتاب / آبان ۱۳۹۴

بسمه تعالی

یکی از تعاریف معتبری که برای کتاب ارائه شده، تعریف یونسکو است، در این تعریف، کتاب نوعی اثر چاپی صحافی شده است که بیشتر از ۴۹ صفحه داشته باشد و مانند نشریات، تحت یک عنوان ثابت، به صورت دوره‌ای منتشر نشود.

واژه کتاب، از زبان عربی به فارسی محاوره‌ای امروز وارد شده و در فارسی دری به کتاب «نامه» اطلاق می‌شده است. شکل فیزیکی کتاب، از آغاز تا امروز تغییرات زیادی را پشت سر گذاشته است: کتاب‌های نخستین به شکل لوح‌های گلی بود که این شیوه در حدود دو هزار و پانصد سال قبل از میلاد در بین‌النهرین رواج داشت و توسط تمدن سومر به تکامل رسید. حدود پانصد سال بعد، استفاده از گیاه پاپیروس در مصر برای کتاب‌های طوماری رایج شد و غیر از مصر، در یونان و روم نیز مورد استفاده قرار گرفت. غیر از پاپیروس، پارچه، پوست برخی حیوانات و چرم برای کتاب‌های طوماری به کار گرفته شد. از قرن دوم میلادی، شکل امروزی کتاب که صفحات از یک طرف به هم متصل شوند، ابداع شد که مزیت‌های بیشتری نسبت به شکل‌های قبلی کتاب داشت و به ویژه بعد از تولید کاغذ توسط چینی‌ها و گسترش آن در تمدن‌های دیگر، شکل کتاب به صورت امروزی آن تثبیت شد. امروزه با رواج کتاب‌های الکترونی، هم‌چنان کتاب‌های کاغذی محبوبیت خود را حفظ کرده‌اند و گمان نمی‌رود به این زودی‌ها شکل کنونی کتاب، به طور کلی از بین برود و جای خود را به کتاب‌های الکترونیکی یا دیجیتالی بدهد.

در ایران تاکنون در برخی از جشنواره‌ها و سالانه‌ها و نمایشگاه‌ها، به کتاب ارج نهاده‌شده و در موضوعات مختلف، به مؤلفان و مترجمان جوایزی اعطا شده

است؛ اما به مناسب بودن و منطقی بودن و نیز زیبایی ظاهری کتاب، در حد اهمیت آن به هیچ وجه توجه نشده و در این مورد فقط گاهی از برخی کتاب‌های نفیس و لوکس از نظر صحافی و جنس کاغذ و مرغوب بودن چاپ، قدردانی شده است و یا در فرم‌های ارزشیابی و داوری کتاب سال جمهوری اسلامی ایران، یکی دو شاخص به جنبه‌های ظاهری اختصاص داشته است.

مؤسسه خانه کتاب با توجه به این بی‌مهری و اهمیت ندادن یا کم اهمیت دادن به جنبه‌های ظاهری کتاب در ایران، مصمم شد تا توجه ناشران، چاپخانه‌ها و صحافی‌ها، مدیران هنری و طراحان گرافیک، صفحه‌آرها و تصویرگران و خلاصه همه اهالی صنعت نشر ایران و نیز کتاب‌خوانان و علاقه‌مندان به مطالعه را به این مهم جلب کند تا از این راه به تدریج گام‌هایی برای بهبود مشکلات و نقیصه‌های این موارد برداشته شود.

نخستین سالانه طراحی کتاب ایران توسط خانه کتاب و در این شرایط و با این آرمان برگزار می‌شود و امید است با تداوم آن در هر سال در هفته کتاب، جنبه‌هایی مانند طراحی جلد، طراحی آستر بدرقه، انتخاب مناسب نوع کاغذ و نوع صحافی و حروف متن و حروف عناوین و فاصله سطرها و اندازه چهار حاشیه هر صفحه، تصویرگری خلاقانه و مناسب برای متن، طراحی مناسب برای مفاهیم علمی، تصویرسازی علمی در ایران مسیر ارتقا و تکامل را ببیماید و «کتاب»، این بهترین دوست دیرینه بشر، لباس شایسته خود را بر تن کند.

کامران افشار مهاجر

دبیر علمی نخستین سالانه هنر طراحی

کتاب ایران

دانشیار گروه ارتباط تصویری دانشگاه هنر و رئیس دانشکده هنرهای تجسمی